

Barnehagen som læringsarena for gryende flerspråklighet – en oversikt over forskning 1985–2015

Av Gunhild Tomter Alstad

Sammendrag

Denne artikkelen gir et innblikk i hovedlinjer i barnehageforskning som omfatter barns vilkår for andrespråksutvikling, morsmålsutvikling og gryende flerspråklighet i barnehager i Norge. Jeg analyserer vitenskapelige bidrag på NOA-konferanser, FoU-arbeid, publikasjoner og oppnådde grader ved norske høgskoler og universitet i perioden 1985–2015 og presenterer framveksten av forskningsarbeidene samt tematiske og metodologiske hovedtendenser. Gjennomgangen viser at barnehageforskning på dette feltet hadde sin spede begynnelse på slutten av 1980-tallet, og spesielt etter 2005 finner vi en betydelig vekst i antall arbeid. De vitenskapelige arbeidene på gryende flerspråklighet i norske barnehagekontekst karakteriseres av mangfold og bidrag fra flere vitenskapsdisipliner. To tematiske hovedlinjer pekes ut. Det ene hovedtemaet dreier seg om flerspråklige barns språkbruk og utvikling av andrespråksferdigheter i en barnehagekontekst, mens det andre hovedtemaet handler om barnehagepersonalets språkdiraktiske arbeid med flerspråklige barn. Avslutningsvis i artikkelen diskuteres utfordringer for forskningsfeltet og videre forskningsbehov.

Nøkkelord: forskningsoversikt, barnehageforskning, gryende flerspråklighet, andrespråk, morsmål, andrespråksforskning

Innledning

Barnehagen er det første, frivillige trinnet i utdanningsløpet i Norge. Hele 96 prosent av alle barn i Norge har barnehageplass, og barn med annet morsmål enn norsk, samisk, svensk, dansk og engelsk (Statistisk sentralbyrå 2015b) utgjør 14,4 prosent av alle barn med barnehageplass. Ett av barnehagens særtrekk er at den befinner seg i spenningsfeltet mellom skolen som læringsarena og hjemmet som omsorgs- og læringsarena. Sammenlignet med skolens læreplaner gir ikke barnehagens rammeplan konkrete føringer utover at morsmålsutviklingen skal støttes og at personalet skal arbeide aktivt for å fremme andrespråket og spesielt ordforrådet (Kunnskapsdepartementet 2011: 41). Samtidig rettes oppmerksomheten stadig oftere mot barnehagen som språklæringsarena og de språklæringsmulighetene barnehagen rommer (Kultur- og kirkedepartementet 2008: 85, Kunnskapsdepartementet 2009: 67, 2013a: 82f, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2012: 48ff). Faktorer både på makro-, meso- og mikronivå bidrar på ulike måter til barns språklige erfaringer i barnehagen og danner slik sett vilkår og rammer for deres språkutvikling. Denne artikkelen favner vitenskapelige arbeider som på ulike måter utforsker betingelser og praksiser knyttet til barnehagen som språklæringsarena, og formålet er å gi en oversikt over framveksten av forskning på feltet og hvilke temaer en har vært opptatt av. Forskningsoversikten omfatter studier som tematiserer ulike språklige forhold knyttet til minoritetsspråklige barns «gryende» eller potensielle flerspråklighet (García 2009: 58f), altså morsmål/hjemmespråk, barns andrespråk, barns flerspråklige utvikling og språklig mangfold i barnehagen.

Flere kilder danner utgangspunkt for forskningsoversikten. Dels er oversikten basert på en gjennomgang av tidligere konferanseprogram for NOA-konferansene for perioden 2004–2014 samt NOA-tidsskriftets publikasjoner i perioden 1985–2015. I hovedsak er oversikten basert på litteratursøk i databaser som EBSCOhost, Nordic Base of Early Childhood Education and Care, Oria og BIBSYS ASK, dels også på faglige oversiktsartikler (Aukrust 2006, Golden, Kulbrandstad og Tenfjord 2007, Kulbrandstad 2012, Ryen 2010, Sandvik, Garmann og Tkachenko 2014) og mer allmenne forskningsoversikter for barnehagefeltet (Borg, Backe-Hansen og Kristiansen 2008, Gulbrandsen, Nilsen og Johansson 2002). I tillegg er det gjort søk i det nasjonale forskningsinformasjonssystemet Cristin og på nettsider til universitet og høyskoler. I søkene har jeg benyttet norske og engelske søkeord

som angår utdanningskontekst, språklige forhold og didaktiske forhold, for eksempel «barnehage», «flerspråklig», «tospråklig», «andrespråk», «morsmål», «minoritet», «barnehagelærer», «førskolelærer», «språkstimulering», «språkopplæring» og «didaktikk». Publikasjonene som er med, er hentet fra ordinære publikasjonskanaler for vitenskapelig arbeid fra 1985 og fram til 1. oktober 2015. Det er et fåtall vitenskapelig arbeid som ikke er offentlig tilgjengelig, som for eksempel er klausulert og som det derfor ikke vises til her. Det vil også være vitenskapelige arbeid som ikke omfattes av søkeordene og som jeg dermed ikke har fått med i utvalget, men som likevel er relevante for feltet. I de publikasjonene jeg har funnet, har jeg systematisk lest litteraturlistene for å undersøke om det kan føre meg til andre publikasjoner som er relevante, en metode som omtales som «snøballmetoden» i en utvalgsprosess (Cohen, Morrison og Manion 2007: 116). I utvelgelsesfasen har jeg i første omgang arbeidet med titler som metadata. Ved flere tilfeller har det imidlertid vært nødvendig å gå videre å se nærmere på studienes tematiske innretninger, problemstillinger og presentasjoner av resultater.

Oversikten omfatter empiriske vitenskapelige arbeid knyttet til barnehager som arena for gryende flerspråklig. En utfordring har vært å avgjøre hva slags type arbeid som skal regnes som vitenskapelig arbeid, og hvilke vitenskapelige arbeid som tematisk faller innenfor definisjonen «gryende flerspråklig». Lærebøker og andre publikasjoner som ikke primært er forskningsformidling, er ikke inkludert i utvalget. Studier som presenteres i godkjente publikasjonskanaler og hovedfags- og masteroppgaver, er regnet med. Tematisk sett har jeg utelatt studier som ikke knyttes eksplisitt til den norske barnehagen som institusjon, for eksempel studier av flerspråklige barn der datainnsamlingen har foregått i barnehagen, men som ikke er relatert til den institusjonelle rammen utover datainnsamlingen. Jeg har også utelatt studier som ikke har et språklig fokus. Hva som skal defineres som språklig fokus og ikke, er imidlertid et kjernesporsmål. En vanlig definisjon på anvendt språkvitenskap er at det omfatter teoretiske og empiriske undersøkelser av forhold der språk er sentralt: «The theoretical and empirical investigation of real-life problems in which language is a central issue» (Brumfit 1995: 27). Enkelte har påpekt at en vanskelig kan tenke seg menneskelig aktivitet og virksomhet som ikke berører språklige forhold på en eller annen måte (Myers 2005: 527), og at avgrensingen er utydelig. For barnehagefeltets vedkommende gjelder dette for eksempel studier som omhandler minoritetsspråklige barns sosiale kompetanse, medvirk-

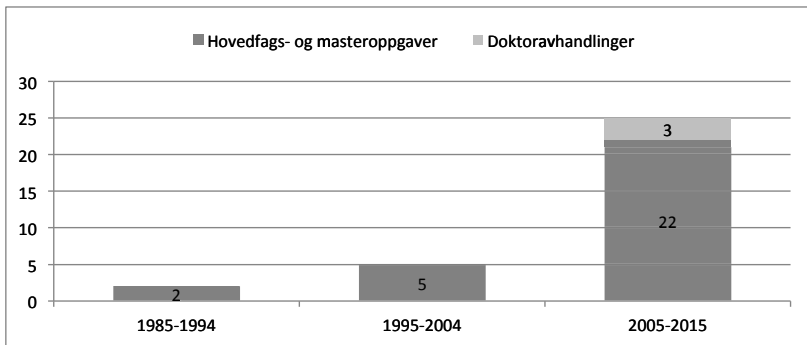
ning og andre mer allmennpedagogiske forhold. Slike studier har jeg valgt å utelate, selv om det ofte vil være en gråsoner hvilke studier som har språklig fokus og ikke (for avgrensning av språklig fokus se også Monsen, dette nummer og Tonne og Palm, dette nummer). Som jeg vil komme tilbake til senere, har ikke alle studiene som inngår i forskningsoversikten, nødvendigvis tilknytning til språkvitenskapelige disipliner eller anvender teoretiske perspektiver fra andrespråksfeltet. Like fullt har jeg vært på jakt etter vitenskapelige arbeid i tråd med Brumfitts definisjon, altså arbeid der undersøkelsens kjerne handler om språklige forhold som gryende flerspråklighet, andrespråk og minoritetsspråklige barns morsmål innenfor rammen av barnehagen som pedagogisk institusjon.

Et forskningsfelt i framvekst

Et forskningsfelts aktivitet reflekteres gjerne gjennom konferansebidrag, publikasjoner i godkjente kanaler og oppnådde grader ved høyskoler og universitet. I tidligere forskningsoversikter som beskriver framvekst av norsk som andrespråk som forskningsfelt, beskrives utviklingen i fagmiljøets egne fora, slik som de nasjonale forskningskonferansene for andrespråksforskning, det nasjonale tidsskriftet *NOA* og avlagte grader ved språkfagene ved norske høyskoler og universitet (Golden, Kulbrandstad og Tenfjord 2007, Kulbrandstad 2012). I den faghistoriske studien til Golden, Kulbrandstad og Tenfjord (2007) omtales hovedfags-/master- og doktoravhandlinger i språkfag ved norske universitet, samt andre forskningsarbeid og faglitteratur i perioden 1980–2005. Blant de 97 avhandlingene og rundt 100 fagbøkene og forskningsarbeidene som inngår i denne studiens utvalg, er ingen fra barnehagefeltet. I Kulbrandstads analyse (2012) av *NOA*-konferansene i perioden 2004–2012, identifiseres 176 konferansebidrag totalt i perioden, herunder både plenumsforedrag, foredrag i parallellsesjoner, plakatpresentasjoner og i dugnadsgrupper. Medregnet *NOA*-konferansen i Stavanger 2014, har det til sammen vært 215 bidrag på disse konferansene. Bidrag som angår barnehagefeltet utgjør 14 av totalt 215 bidrag, hvorav 11 har vært foredrag i parallellsesjoner, ett plenumsforedrag¹, samt to plakatpresentasjoner. I *NOA*-tidsskriftets 30-årige fartstid kan tre publikasjoner relateres til barnehagefeltet, der alle er publisert i perioden 2009–2014 (Arntzen og Ludvigsen 2014, Kjelaas 2009, Ryen 2010). Vi ser altså relativt spede bidrag for barnehagefeltet på konferanser og publikasjoner i norsk som andre-

språksmiljøets egne forskningsfora. Det har imidlertid kommet flere bidrag på barnehagefeltet i årene etter Golden og kollegenes faghistoriske studie. I tillegg finner vi en rekke bidrag utenfor de tradisjonelle foraene og miljøene for norsk andrespråkforskning. Utvalget av vitenskapelig arbeid i perioden 1985–2015 består, slik jeg har identifisert det, av totalt 64 publikasjoner. Flesteparten av disse publikasjonene er knyttet til avlagte grader på hovedfags-/mastergradsnivå og doktorgradsnivå ved andre vitenskapsdisipliner enn språkvitenskapelige disipliner, og FoU-prosjekter i norske høgskoler og universitet. Totalt har jeg identifisert 32 hovedfags-/master og doktorgradsarbeid, hvorav 29 er hovedfags-, mastergrads- og doktorgradsarbeid. Figur 1 nedenfor viser utviklingen av grader avlagt ved norske universitet og høgskoler i perioden 1985–2015, med fokus på barnehagen som arena for gryende flerspråklig utvikling.

Figur 1: Andrespråks- og flerspråklighetsforskning innenfor barnehagefeltet. Antall avlagte master- og doktorgradsarbeider ved norske universitet og høgskoler 1985–2015.

I periodene 1985–1994 og 1995–2004 ble det produsert henholdsvis to og fem hovedoppgaver. I perioden 2005–2015 var det en betydelig økning i antall grader i forhold til tidligere år. Det ble avlagt 22 masteroppgaver og 3 doktoravhandlinger. Denne økningen kan ses i sammenheng med at andelen fullførte mastergrader og doktorgrader øker (Statistisk sentralbyrå 2015a), også den politiske satsingen på økt andel minoritetsspråklige barn i barnehage. Fra 2003 til 2014 økte andelen minoritetsspråklige barn i barnehage fra 5,9 prosent til 14,4 prosent (Statistisk sentralbyrå 2015b). Det

har trolig også en sammenheng med at det publiseres flere vitenskapelige arbeid med samme forskningsfokus i denne perioden.

I tillegg til en økning i master- og doktorgradsarbeid finnes det flere FoU-prosjekter ved norske høyskoler og universitet som utgjør viktige bidrag til forskningsfeltet som tematiserer barnehage og minoritetsspråklige barns vilkår for språkutvikling. FoU-prosjektet *Vietnamesiske barn i barnehager i Hedmark og Oppland* kan regnes som starten på andrespråks- og flerspråklighetsforskning i barnehagen. Prosjektet var initiert av forskere ved Høgskolen i Hedmark i 1985, bare noen år etter at de første vietnamesiske flyktningene kom til Østlandet på slutten av 1970-tallet. Fram til 2005 er det sporadiske, mindre prosjekter ved lærerutdanningene og evalueringer av prøveordninger med minoritetsspråklige barn. Først mot slutten av 2000-tallet finner vi flere og mer omfattende prosjekt, slik som for eksempel *Lær meg norsk før skolestart* fra miljøet ved Høgskolen i Oslo og *Den flerkulturelle barnehagen i rurale områder* ved Høgskolen i Hedmark. I 2015 pågår sju FoU-prosjekter ved høyskoler og universitet, hvorav tre er omfattende og longitudinelle prosjekt. Som en del av Lesesenterets mer omfattende prosjektet *Barnehagebarns utvikling*, inngår prosjektet *Flerspråklige barn*. Ved Utdanningsvitenskapelig fakultet ved Universitetet i Oslo pågår intervensjonsstudien *Språklæring og tekstforståelse i barnehagen*. Det er knyttet flere doktorgradsprojekter til disse to paraplyprosjektene. Prosjektet *Flerspråklige barn i barnehage og skole* er også et longitudinelt prosjekt og har tilknytning til lærerutdanningen ved Høgskolen i Østfold. De andre FoU-prosjektene er mer kortvarige ett- og toårige FoU-prosjekt.

Geografisk sett samles forskningsmiljøene ved universitetene og høyskolene i Oslo, Hamar, Stavanger og Tromsø. Det er også bidrag fra miljøene ved lærerutdanningene i Halden, Drammen, Bodø, Trondheim og Bergen, samt ved institutt for pedagogikk Høgskolen i Lillehammer og musikkvitenskap ved NTNU i Trondheim. Den største andelen av hovedfags- og mastergradene er produsert enten ved Utdanningsvitenskapelig fakultet ved Universitetet i Oslo eller Humanistisk fakultet ved Universitetet i Stavanger, institutt for barnehagelærerutdanning, institutt for grunnskolelærerutdanning, idrett og spesialpedagogikk eller Lesesenteret. Alle tre doktorgradene har tilknytning til UiO, hvorav to til Utdanningsvitenskapelig fakultet og den tredje til Humanistisk fakultet, sistnevnte også med tilknytning til fagmiljøet ved Høgskolen i Hedmark.

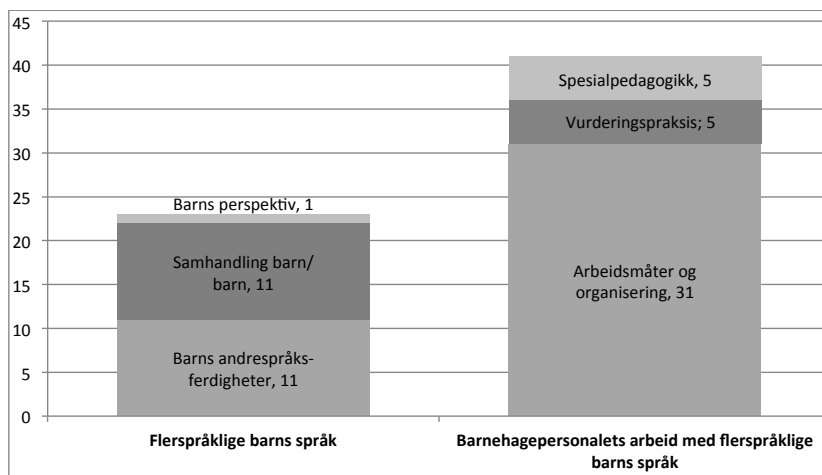
Hoveddelen av de vitenskapelige arbeidene har primært forankring i pedagogiske vitenskapsdisipliner og fagmiljø, enten allmennpedagogikk,

spesialpedagogikk eller barnehage- og førskolepedagogikk, herunder også tilpasset opplæring. Dette er spesielt tydelig for master- og doktorgradsarbeidene som er produsert. Den tydelige pedagogiske forankringen kan ses i lys av den norske barnehagens karakter og tradisjon, der pedagogikk står sterkt både i profesjonsutøvelsen og i profesjonsutdanningen og der tradisjonell fagdidaktikk generelt har hatt mindre framtreddende plass. De vitenskapelige arbeidene som har annet faglig utgangspunkt enn pedagogikk i barnehageforskning, omfatter sosialantropologi, psykologi, lesevitenenskap, flerkulturell utdanning, musikkvitenskap og språkvitenskap. Dette er altså fagdisipliner som befinner seg i skjæringsfeltet mellom språk, kultur, fagdidaktikk, allmenndidaktikk og pedagogikk. Et fellestrekk for de fleste studiene er at de betrakter flerspråklighets- og andrespråksutvikling i en sosiokulturell kontekst. Ulike teoretiske perspektiver benyttes på tvers av fagdisipliner, slik som vi registrerer for eksempel med Cummins' tospråklighetsteorier (blant annet i Alstad 2013, Fjeldstad 2012, Thurmann-Moe 1994), og den tematiske innretningen av undersøkelsene går også på tvers av fag.

Tematisk fokus og metodiske innretninger i studiene

Etter en tematisk induktiv analyse har jeg kategorisert de 64 publikasjonene i utvalget i to tematiske hovedkategorier. Begge kategoriene handler tematisk sett om vilkår for gryende flerspråklighet i barnehagen. Studiene i hver av hovedkategoriene ble i tillegg kategorisert i underkategorier. Den ene hovedkategorien, som jeg omtaler som «flerspråklige barns språk», omfatter studier der barnespråk er hovedfokus. Her finner vi underkategoriene «barns andrespråksferdigheter», «språklig samhandling mellom barn» og «barns perspektiv på språklige erfaringer». I studiene i den andre kategorien undersøkes aspekt ved barnehagepersonalets andrespråks- og flerspråklighetsarbeid i barnehagen. Dette er studier som har en mer eksplisitt didaktisk orientering enn studiene som primært ser på barnespråk. Kategorien «barnehagepersonalets arbeid med flerspråklige barns språk» omfatter underkategoriene «barnehagepersonalets arbeidsmåter og organisering», «vurderingspraksiser» og «barnehagepersonalet arbeid med språkvansker/spesialpedagogikk». Det er flere tilfeller der publikasjonene overskrider temainndelingen som skisseres her, for eksempel i studier av interaksjoner mellom barn/barn og barn/voksen (som i Thurmann-Moe 1994 og Olsen

2015). I disse tilfellene har jeg valgt å kategorisere studiene etter det jeg oppfatter er studiens tematiske hovedanliggende. Figur 2 nedenfor gir en oversikt over fordelingen mellom hovedkategoriene og underkategorier:

Figur 2: Andrespråks- og flerspråklighetsforskning innenfor barnehagefeltet. Oversikt over antall publikasjoner fordelt på tematiske kategorier.

I det følgende presenterer jeg de tematiske hovedlinjene nærmere. Mens hovedfags- og masteroppgaver kort plasseres innenfor et tema og ikke gis nærmere presentasjon, gis mer omfattende vitenskapelig arbeid mer plass når de tematiske perspektivene utdypes.

Flerspråklige barns språk

De arbeidene som retter søkelyset først og fremst mot barna og barnespråk, undersøker barnehagen som vilkår for barns utvikling av andrespråksferdigheter, og barns språklige erfaringer i barnehagen og oppfatninger med flerspråklighet i barnehagen. Flere av disse studiene er kvantitative orienterte studier som utforsker barns læringsutbytte av barnehageopphold og hvilke faktorer som påvirker andrespråksutvikling i barnehagealder (Aukrust 2007, 2008, Aukrust og Rydland 2011, Karlsen 2014). Aukrust (2007, 2008) peker på sammenhengen mellom barnehagelæreres språkbruk i samlingsstund og barnas senere lese- og skriveferdigheter på andrespråket. Barnehagelæreres språk ble målt for leksikalsk tetthet, variasjon og kom-

pleksitet, og disse resultatene ble korrelert med målinger av barnas senere språkferdigheter. Barna som ble eksponert for mange ord og ulike ord i samlingsstund i barnehage, hadde i første klasse et signifikant større ordforråd, selv når det ble kontrollert for barnets ordforråd i barnehagen og mors utdanning (Aukrust og Rydland 2011: 205). Karlsens doktorgradsarbeid (2014) er en longitudinell studie av minoritetsspråklige barns andrespråksutvikling fra siste år i barnehage til andre klasse. Studien omfatter ordforrådsferdigheter, narrative ferdigheter og lytte- og leseforståelse, og forfatteren peker blant annet på at tid i barnehagen og eksponering for andrespråket predikerer andrespråksferdighetene. Karlsens studie omfatter også en undersøkelse av språkbruksmønstre i barnas hjem (Karlsen og Lykkenborg 2012). Her går det fram at barnas morsmål i stor utstrekning brukes i familiene, og at norsk oftere blir et familiespråk når mor er yrkesaktiv eller barna begynner i barnehage. Andre studier undersøker forholdet mellom andrespråksferdigheter og sosial fungering hos flerspråklige barn (Stangeland, Wagner og Reikerås 2014), andrespråksferdigheter og relasjoner til barnehagepersonalet (Vestad 2013) og utvikling av ordforråd på andrespråk (Berland 2008). I denne tematiske kategorien finner vi også longitudinelle studier av tospråklige barns utvikling av muntlige ferdigheter og leseutvikling i barnehage og over i skole (Arntzen 2012, Arntzen og Hjelde 2012, Arntzen og Ludvigsen 2014).

Barns språklige samhandling med andre barnehagebarn er sentralt i flere av arbeidene som ser på barns språk. Dette er studier som omfatter et lite utvalg barn i avgrensede miljøer og som er orientert mot prosessene og språklæringspotensialet ved situasjoner og miljø. Her finner vi blant annet flere masteroppgaver som bygger på observasjonsdata av andrespråksinnlærernes språklige interaksjoner med andre barn i lekesituasjoner (Hetland 2007, Juvik 2006, Lindquist 1998). Av nyere dato finner vi Kibsgaards studie (2015), som undersøker betingelser som må oppfylles for at barn med minoritetsgrunn skal delta i lek. Kibsgaard drøfter også dilemmaene som berører barnehagepersonalets intervensjon i barns lek. I Kanstads studie (2015a) utforskes ettåringer med ulik språklig bakgrunn. Kanstad demonstrerer mulighetene for barnas felles språkskaping som lokalt skapte uttrykk både gjennom kroppslige og verbale uttrykksformer. Kalkman, Hopperstad og Valentas etnografiske studie (2015) tar for seg to nyankomne 4-åringers multimodale meningskaping i samhandling med andre barn. Rydlands doktorgradsstudie omfatter barnehagebarn med tyrkisk som førstespråk. I en delstudie (Rydland og Aukrust 2005) tematiseres andrespråksinnlærernes

bruk av leksikalsk repetisjon av egne og andres ytringer i lekesituasjoner. Den andre delstudien omfatter samhandlingsstrategier og språklige forhandlingsferdigheter i rollelekesituasjoner (Rydland 2007b), og den tredje delstudien ser på sammenhengen mellom barnas bruk av lekespråk og senere muntlige språkferdigheter (Rydland 2009). Studier av barns egne perspektiv på barnehagen som språklæringsarena er nesten fraværende. Et unntak er Özalps hovedfagsarbeid som er en studie av barn med tyrkisk som morsmål og deres perspektiv på oppvekst og språklige erfaringer i norske barnehager (Özalp 2005).

Barnehagepersonalets arbeid med flerspråklige barns språk

Den andre tematiske hovedkategorien er studier som tar for seg barnehagepersonalets arbeid med flerspråklige barns språk. Denne kategorien tilsvarer i stor grad den didaktiske linja i norsk andrespråksforskning, som er en av de tre hovedlinjene som identifiseres i Golden, Kulbrandstad og Tenfjord (2007). Den didaktiske linja som identifiseres omfatter studier som har som mål å utforske andrespråksundervisningens mål og innhold, begrunnelser, betingelser, inklusiv vurdering og testing. I tillegg til å se på opplæring som angår norsk som andrespråk, tar også flere av barnehagestudiene i utvalget for seg morsmålsarbeidet og arbeid med språklig mangfold i barnehagen. Som vist i figur 2, omfatter kategorien «barnehagepersonalets arbeid med barns flerspråklighet» 41 av de 64 publikasjonene som inngår i utvalget. Disse arbeidene kan igjen grupperes i tre tematiske områder: barnehagepersonalets arbeidsmåter og organisering, vurderingspraksiser og arbeid med språkvansker.

Fem masteroppgaver belyser barnehagelæreres oppfatninger, holdninger og kunnskaper om flerspråklige barns språkvansker og språkarbeid knyttet til dette (Abrahamsen 2009, Gjevikhaug 2009, Imperatori 2009, Jensvoll 2015, Johansen 2014). Temaet språkvansker representerer altså få studier i utvalget. Arbeidene som berører vurderingspraksiser, tar for seg personalets kartlegging og vurdering av flerspråklige barns språkferdigheter. Disse studiene utgjør også en relativt liten andel av arbeidene totalt sett, til tross for at kartlegging er et stadig aktuelt tema for barnehagefeltet. Det omfattende prosjektet *Lær meg norsk før skolestart* (Sandvik og Spurkland 2009) var et samarbeidsprosjekt i perioden 2001–2006 mellom blant annet Høgskolen i Oslo og Oslo kommune. Prosjektet innbefattet både utvikling av metoder for språkstimulering på andrespråket gjennom leseaktiviteter, samt utvikling

og utprøving av kartleggingsverktøyet *Språkpermen*, som omfatter både barns flerspråklige utvikling og barnehagens språkmiljø. Masteroppgaver som tematiserer kartlegging, har sett på bruken av spesifikke kartleggingsverktøy slik som *TRAS* i et andrespråksperspektiv (Tjessem 2004), *Språkpermen* (Bjunes 2010) og *Reynell/Itpa* (Biti 2000). Viks masteroppgave (2013) er en kritisk diskursanalyse av hvordan minoritetsspråklige barn framstår i kartleggingsdiskurser.

I tillegg til underkategoriene som omfatter vitenskapelige arbeid om «vurderingspraksiser» og «spesialpedagogikk og språkvansker», operer jeg i denne hovedkategorien med en underkategori med studier som tar for seg «personalets arbeidsmåter og organisering». Denne underkategorien er den største av de tre med hele 31 publikasjoner. Studiene i denne kategorien tematiserer personalets organisering og bruk av språklæringsmiljøet og -aktiviteter, deres refleksjoner, kunnskap og erfaringer knyttet til arbeid med flerspråklige barns språkutvikling, samt nærstudier av interaksjoner mellom barnehagepersonalet og barn.

To større spørreundersøkelser gir oversikt over noen aspekt ved både morsmålsarbeidet og andrespråksarbeidet (Andersen, Engen, Gitz-Johansen, Kristoffersen, Obel, Sand og Zachrisen 2011, Rambøll Management 2008). Disse undersøkelsene rapporterer at en stor andel flerspråklige barn aldri eller i liten grad får systematisk språkstimulering på morsmålet. I Rambølls evaluering av tilskuddsordningen som skal bidra til å styrke minoritetsspråklige barns språkforståelse, kommer det fram at tilskuddet primært benyttes til ulike tiltak for å støtte de flerspråklige barnas andrespråksutvikling, slik som innkjøp av norskspråklig språkstimuleringsmaterieell (Rambøll Management 2008: 4). I Andersen og kollegenes nasjonale undersøkelse om hva som kjenner seg ut for flerkulturelle barnehager i rurale strøk, inngår spørsmål som omhandler andrespråksdidaktikk. Pedagogiske ledere rapporterer blant annet at de betrakter måltid og den voksnes rolle i måltidene som særlig viktige situasjoner for andrespråksutvikling, mens samlingsstund, tilrettelagte aktiviteter og lesestund vurderes som noe mindre viktig (Andersen mfl. 2011: 87).

Typiske hovedfags- og masterstudier i kategorien «studier av personalets arbeid med språk» observerer og drøfter samhandlinger mellom barnehagepersonale og barn i et utvalg språklærings situasjoner (Jøsang 2000, Thurmann-Moe 1994, Aasprong 1998) eller ut fra et organisasjonsperspektiv (Navjord og Stranda 2007). Andre masterarbeid er intervjustudier av barnehagelæreres erfaringer med andrespråkarbeid i språklærings-

situasjoner som lek (Håkonsen 2006), musikk (Kulset 2012) eller lesing (Chandranithi 2014, Kristiansen 2006). To nyere studier retter oppmerksomheten mot sang, rim og regler som døråpnere til et nytt språk (Fodstad 2015, Kulset 2015). I begge studiene kombineres observasjoner av barnehageansattes bruk av musisering og poetiske tekster med intervjuer av deres erfaringer med og synspunkter på hvilke muligheter slike aktiviteter gir for andrespråklæring. Mens de fleste studier undersøker språklæringsaktiviteter inne, undersøker Olsens (2015) uteleken som språklæringsarena. Gjennom observasjoner av samtaler der et flerspråklig barn er involvert, undersøker Olsen ordforrådet som aktiveres. Olsen framhever utelekens språklæringspotensial, og peker på nødvendigheten av å rette barnehagepersonalets bevissthet mot ordforrådsbruk i ulike situasjoner.

Flere av de mer omfattende arbeidene som undersøker personalets arbeid med andrespråk, berører også arbeidet med å fremme barns morsmålsutvikling. Ved årtusenskiftet ble det igangsatt et forsøk i bydel Gamle Oslo om gratis korttidsplass, primært for minoritetsspråklige barn (Nergård 2002, Sand og Skoug 2002, 2003, Skoug og Sand 2003). Evalueringen av ordningen viser at andrespråksarbeidet foregikk både i uformelle situasjoner som hverdagssituasjoner, lek og samtale, samtidig som personalet benyttet mer voksenstyrt og formelle lærings situasjoner som turaktiviteter, temaarbeid, ulike formingsaktiviteter, spill, språktreningsopplegg, bøker og fortellinger. Prosjektbarnehagene integrerte barnas morsmål i aktivitetene, men dette gjaldt de barna som hadde felles morsmål med voksne, og i de tilfellene morsmålet ble brukt, var det primært som et redskap for andrespråksutvikling (Sand og Skoug 2002: 104). I et forsknings- og utviklingsprosjekt gjennomført i samarbeid mellom barnehager, Høgskolen i Telemark og Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO), finner Kjelaas (2009) blant annet at samtalemønstrene i strukturerte og formelle situasjoner ble mer voksenstyrte enn i samtaler i mer uformelle situasjoner. En annen observasjon Kjelaas gjør, er at barnehageansatte ikke ser på flerspråklighet som en ressurs i arbeidet med utvikling av språkferdigheter, og at utvikling av barnas norskferdigheter ble prioritert framfor utvikling av barnas morsmål. I et aksjonsforskningsprosjekt ser Kanstad (2015b) på bruken av tolk ved tilvenning i barnehagen for en treåring helt i starten av andrespråksutviklingen, og der foreldrene snakket og forsto lite norsk. I Alstads (2013) doktorgradsstudie nærleses tre barnehagelæreres bruk av og perspektiver på gode språklærings situasjoner og hvordan flerspråklighet kommer til ut-

trykk i arbeidet med andrespråk. Forskjellene i praksisene knyttes til ulike syn på andrespråkutvikling og flerspråklig utvikling.

Det finnes flere master- og FoU-arbeid som fokuserer utelukkende på arbeidet med barnas morsmål. Det første vitenskapelige arbeidet som omhandler minoritetsspråklige barns gryende flerspråklighet, er det toårige FoU-prosjektet *Vietnamesiske barn i barnehager i Hedmark og Oppland*, som startet i 1985. Prosjektet innebar en systematisk kartlegging av erfaringer og konkretisering av mål og innhold for barnehagens arbeid med de vietnamesiske barna, og morsmålstrenerens arbeid i særdeleshet (Skoug 1989). Tidlig på 1990-tallet startet forskningsprosjektet *Undervisningsmodeller for flyktninger og asylsøkere i rurale strøk*, som omfattet en delundersøkelse om foreldres syn på tospråklig og tospråklig opplæringstilbud i barnehage og skole, og særskilt deres syn på morsmålsopplæring (Bryhni 1995). I etterkant av disse studiene finnes enkelte arbeid som også fokuserer på tospråklige assistenters funksjon og rolle i barnehagen (Erland 2005, L. Henriksen 1991, Tefre, Becher og Otterstad 1996) eller hvordan minoritetsspråklige barns tekstlige erfaringer og tekster fra hjemmet kan brukes i estetisk arbeid i barnehagens morsmålsarbeid (Melberg 2012). I de senere årene har flere orientert seg ikke bare mot minoritetsspråklige barns morsmål, men mer mot det språklige og kulturelle mangfoldet på avdelingene og hvordan dette brukes som ressurs (Cronsteen 2014, Fjeldstad 2012, Y. Henriksen 2012, Holten 2009, Osten 2011). Ved Høgskolen i Finnmark har det pågått et fireårig pedagogisk forskningsprosjekt der en av delstudiene (Nilsen 2011: 36) undersøker hvordan to barnehager med barn med russisk bakgrunn arbeider for å ivareta og videreutvikle barnehagebarnas flerspråklige utvikling.

Tematiske tendenser

Tematisk sett danner studiene av barnehagen som språklæringsarena et mangefasettert bilde. En tendens som vi kan se på tvers av arbeidene, er at hovedfokuset er orientert mot de eldste barnehagebarna, altså 3–5-åringene. Rent praktisk kan det ha en sammenheng med at det er en mindre andel minoritetsspråklige barn i den yngste aldersgruppa 0–3 år som har barnehageplass (Statistisk sentralbyrå 2015b), men det kan også henge sammen med forståelser av de aller yngste barnas flerspråklige utvikling og for eksempel hvorvidt en kan snakke om andrespråkutvikling med så unge innlærere. En annen tendens er at barnehagebarnas språklige erfaringer

blir betraktet gjennom voksnes perspektiv, slik som foreldres, læreres eller andre omsorgspersoners rapportering. I internasjonal forskning etterlyser stadig flere de yngste barns stemmer i studier av flerspråklige læringskontekster (Maguire 2005, Pinter og Zandian 2014). Å forske på og med barn i barnehagealder byr åpenbart på både praktiske og metodiske utfordringer i tillegg til etiske dilemmaer. En tredje tendens er orienteringen mot barns muntlige språklige erfaringer. Riktignok ser flere studier disse i sammenheng med senere lese- og skriveferdigheter, språkerferdigheter som er avgjørende for senere lese- og skriveferdigheter, slik som ordforråd og dekontekstualisert språk og fortelleferdigheter, men ingen av studiene ser primært på litterasitetspraksisene og barns erfaringer i møte med lesing og skriving, slik som vi finner i andrespråksforskning i andre skandinaviske land (for eksempel Axelsson 2005, Kristensen og Daugaard 2012, Laursen 2010, Naucélér 2003).

Som jeg nevnte innledningsvis, er det økende fokus på barnehagen som språklæringsarena, men det finnes likevel lite forskning på utdanningspolitiske føringer for arbeidet med språk eller den offentlige diskursen om barnehagen som språklæringsarena for minoritetsspråklige barn. Et beslektet felt der forskning er så godt som fraværende på forhold som kan relateres til andrespråks- og flerspråklighetsperspektiver, er barnehagelærerutdanning (tidligere førskolelærerutdanning), til tross for at det er mye oppmerksomhet både mot grunnutdanningen og kompetanseheving for praksisfeltet (Kunnskapsdepartementet 2013b).

Metodologiske orienteringer

De 64 publikasjonene som inngår i utvalget, har ulike orienteringer når det gjelder overordnet metodologisk forskningstilnærming og datainnsamlingsstrategier. Når det gjelder studienes overordnede orienteringer, er de vitenskapelige arbeidene plassert i tre ulike kategorier basert på en analysemodell fra Borg (2012), enten som hovedsakelig kvalitativ, kvantitativ eller kombinert kvalitativ/kvantitativ orientering. Av de 64 publikasjonene har 48 en klar kvalitativ forskningstilnærming, som altså legger vekt på næranalyser og inngående og kontekstualiserte forståelser, mens 6 studier har en tydelig kvantitativ tilnærming og 10 studier en kombinasjon av kvalitative og kvantitative tilnærminger. Et typisk eksempel på en kvantitativ forsknings-tilnærming er spørreundersøkelsene gjennomført av Rambøll (2008) og Andersen og kollegene (2011). Kombinasjonen av kvantitativ og kvalitativ

forskningstilnærming innebærer for eksempel både kvantitative analyser av språklig materiale, slik som leksikalsk tetthet (type/token ratio) og leksikalsk variasjon, kombinert med kvalitative analyser av barnehagelæreres språkbruk i samtaler i samlingsstund (Aukrust 2007). Ulike forskningstilnærminger reflekterer forskjellige forskningstradisjoner. Mens noen studier fokuserer på konkrete læringsutbytter og barnehagens effekt på barnas andrespråkutvikling (for eksempel Aukrust 2007, 2008, Karlsen 2014), legger andre mer vekt på læringsmulighetene og de prosessene som finner sted i læringsarenaen (for eksempel Alstad 2013, Olsen 2015).

De mest benyttede datainnsamlingsmetodene er intervju og observasjon, hver brukt i omkring halvparten av studien, enten som eneste innsamlingsmetode eller i kombinasjon med andre metoder. I tillegg er det benyttet spørreskjema, språkkartlegging, praksisfortellinger og andre former for dokumenter som barnehagenes planverk og stortingsmeldinger. Mens mange av studiene på hovedfags- og masternivå gjerne begrenser seg til én datainnsamlingsmetode, først og fremst intervju, er det vanligere i andre studier å bruke flere datainnsamlingsmetoder. Kjelaas kombinerer for eksempel innsamling av skriftlig materiale som praksisfortellinger med intervju og observasjon (Kjelaas 2009). En annen kombinasjon er språkkartlegging kombinert med observasjoner og intervju (for eksempel Sand og Skoug 2002, 2003, Skoug og Sand 2003). Observasjonsdataene er typisk av interaksjoner mellom majoritetsspråklige voksne og minoritetsspråklige barn (som i Thurmann-Moe 1994) eller majoritetsspråklige og minoritetsspråklige barn (som i Lindquist 1998). Intervjudataene omfatter i hovedsak intervjuer med barnehagepersonalet og foreldre (slik som Nilsen 2011). Bare én studie har samlet inn intervjudata der barn er intervjuet (Özalp 2005).

Kort oppsummert kan en altså si at de fleste studiene bruker tradisjonelle, etnografisk inspirerte datainnsamlingsmetoder for å undersøke andrespråks- og flerspråklighetsperspektiv. De fleste publikasjonene omfatter et relativt lite antall barn, barnehageansatte og barnehager, med unntak av de nasjonale spørreundersøkelsene (Andersen mfl. 2011, Rambøll 2008).

Veien videre

Vitenskapelig arbeid med minoritetsspråklige barns vilkår for andrespråks- og flerspråklig utvikling i barnehage har vært i vekst siden midten av 1980-

tallet, og særlig på slutten på 2000-tallet. I 2015 er det på gang flere FoU-prosjekter med fokus på barnehagen som arena for gryende flerspråklighet, og det pågår rundt 11 doktorgradsprosjekt som er relatert til feltet. Tematisk favner disse nye prosjektene alt fra sammenhenger mellom språklige erfaringer i barnehage og senere skoleprestasjoner, interaksjonsmønstre i samtaler mellom barn og barnehagepersonale, foreldre og barnehagelæreres oppfatninger og erfaringer med andrespråksarbeid, teknologi og andrespråksarbeid og musikk og andrespråksutvikling. Metodisk sett er det et større spenn i pågående prosjekter enn i tidligere studier. I tillegg til tradisjonelle kvantitative og kvalitative tilnærminger med data fra spørreundersøkelser, intervju og observasjoner, der det er flere mindre aksjonsforskningsprosjekter og større intervensjonsstudier.

Selv om andelen vitenskapelige arbeid på barnehagefeltet har økt spesielt etter 2005, kan det ikke sies å være et samlet, etablert forskningsfelt. Med unntak av noen forskningsprosjekter og miljøer som har internasjonalt eller tverrfaglig samarbeid, finnes det få eller ingen større forskningsprosjekter eller formaliserte forskernettverk på tvers av institusjoner. Publikasjonene finner vi like gjerne i internasjonale psykologiske tidsskrift (Aukrust og Rydland 2011) som i språkvitenskapelige tidsskrift (Rydland og Aukrust 2005), i nasjonale pedagogiske tidsskrift (Arntzen og Hjelde 2012, Aukrust og Rydland 2009, Bryhni 1995) så vel som det norske andrespråksmiljøets eget tidsskrift, *NOA* (Arntzen og Hjelde 2014, Kjelaas 2009).

Samlet sett bidrar de vitenskapelige arbeidene til en mangfoldig kunnskapsbase. Dersom et tilfredsstillende opplæringstilbud skal gis til den økende andelen av minoritetsspråklige barn i barnehage, er kompetanseheving og i særdeleshet i grunnutdanningen av avgjørende betydning (NOKUT 2010, Østbergutvalget 2010). Grimen (2008:72) understreker at profesjonsutøveres kunnskapsbase er heterogen ved at den består av kunnskap sammensatt av flere vitenskapsdisipliner. Et viktig spørsmål for arbeidet med gryende flerspråklighet i barnehage er hva som kjennetegner kunnskapsbasen og hva som er didaktikkens identitet (Dahlgren 1989: 24ff). Dyndahl påpeker at didaktisk identitet er en dynamisk størrelse som stadig reforhandles innenfor de sosiale, pedagogiske og faglige feltene som konstituerer den (Dyndahl 2002: 121). Slik vil arbeid med språk i barnehagen endres for eksempel ved at nye kunnskapsområder blir lagt til og at vilkårene for kunnskapsområdene forandres. Barnehagen som språklæringsarena er et sterkt politisert felt, og det er derfor behov for å videreutvikle og styrke forskningsbasert kunnskap. Samtidig vil forskning alltid være

farget av premisser som historiske og kulturelle forestillinger og ulike teoretiske syn på språk, språklæring og flerspråklighet på feltet. For å få fram kompleksiteten både i arbeidet rundt gryende flerspråklighet og kunnskapsbasen som profesjonsutøvelsen skal baseres på, er det viktig at slike premisser tydeliggjøres i framtidig forskning.

Note

1. PÅ NOA-konferansen i 2014 ble Høgskolen i Hedmark tildelt Anne Hvenekildeprisen for satsingen på fagmiljøet. Fire doktorgradsarbeid ble presentert i forelesningen. Ett av doktorgradsarbeidene omhandlet barnehage.

Litteratur

- Aasprong, Ann Ragnhild 1998. *Barnehagens bidrag til en god skolestart for minoritetsspråklige barn i 3–5 års alderen, gjennom tilretteleggelse for andrespråktilegnelse. Et teoretisk studie.* (Hovedoppgave). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Abrahamsen, Anne Sørli 2009. *Gi meg et tegn! Førskolebarn med minoritetsspråklig bakgrunn og språkvansker. Deltakelse, kommunikasjon og språkutvikling.* (Masteroppgave). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Alstad, Gunhild Tomter 2013. *Barnehagen som språklæringsarena. En kasestudie av tre barnehagelæreres andrespråksdidaktiske praksiser.* (Doktoravhandling). Oslo: Universitetet i Oslo, Humanistisk fakultet.
- Andersen, Camilla Eline, Thor Ola Engen, Thomas Gitz-Johansen, Chamilla Strædet Kristoffersen, Lise Skoug Obel, Sigrun Sand og Berit Zachrisen 2011. *Den flerkulturelle barnehagen i rurale områder. Nasjonal surveyundersøkelse om minoritetsspråklige barn i barnehager utenfor de store byene.* Elverum: Høgskolen i Hedmark.
- Arntzen, Ragnar 2012. Tospråklige barn fra barnehage til skole. Et prosjekt i språkstimulering og språkkartlegging av andrespråket 2008–2011. I R. Arntzen, S. Duek og A. Hjelde (red.). *Flerspråklig oppvekst i barnehage, førskole og skole. Artikler av lærere og forskere i det nordiske nettverket Tobano (To- og flerspråklige barn i Norden).* Halden: Høgskolen i Østfold, 27–74.
- Arntzen, Ragnar og Arnstein Hjelde 2012. Det var en gang en tospråklig gutt som skulle begynne på skolen – Språkvurdering og språkstimule-

- ring før skolestart når norsk er andrespråk. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 2012, årg. 96, nr. 1, 54–69.
- Arntzen, Ragnar og Ali R. Ludvigsen 2014. Å lære å lese på et andrespråk. Hvilken betydning har muntlige andrespråksferdigheter for tidlig leseutvikling? *NOA* 2014, årg. 30, nr. 1, 41–73.
- Aukrust, Vibeke Grøver 2006. *Tidlig språkstimulering og livslang læring. En kunnskapsoversikt*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet.
- Aukrust, Vibeke Grøver 2007. Young children acquiring second language vocabulary in preschool group-time. Does amount, diversity, and discourse complexity of teacher talk matter? *Journal of Research in Childhood Education*, 2007, årg. 22, nr. 1, 17–38 .
- Aukrust, Vibeke Grøver 2008. Turkish-speaking first graders in Norway acquiring second language vocabulary, listening comprehension and literacy skills. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 2008, årg. 52, nr. 3, 293–314.
- Aukrust, Vibeke Grøver og Veslemøy Rydland 2009. Barnehagens kvalitet og skolefaglig læring. En kunnskapsoversikt. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 2009, årg. 93, nr. 3, 179–188.
- Aukrust, Vibeke Grøver og Veslemøy Rydland 2011. Preschool classroom conversations as long-term resources for second language and literacy acquisition. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 2011, årg. 32, nr. 4, 198–207.
- Axelsson, Monica 2005. Litteracitetsutveckling i Stockholms flerspråkiga förskolor. I M. Axelsson, C. Rosander og M. Sellgren (red.). *Stärkta trådar. Flerspråkiga barn och elever utvecklar språk, litteracitet och kunskap*. Rinkeby: Språkforskningsinstitutet, 19–98.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2012. *En helhetlig integreringspolitikk: Mangfold og felleskap*. (St.meld. nr. 6, 2012-2013). [Oslo]: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Berland, Kristine 2008. *Ordforråd og minoritetsspråklige barn. Hvilke forhold har betydning for utvikling av ordforråd hos minoritetsspråklige barn*. (Masteroppgave). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Biti, Hanne 2000. *Studie om kommunikasjon i barnehagen. Barnehagepersonalets forventninger til minoritets- og majoritetsbarns språkforståelse*. (Hovedoppgave). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Bjunes, Lina Lillebø 2010. *Iverksetting av kartleggingsverktøyet Språkpermen i barnehagen som lærende organisasjon*. (Masteroppgave). Bergen: NLA Høgskolen.

- Borg, Elin, Elisabeth Backe-Hansen og Inger-Hege Kristiansen 2008. *Kvalitet og innhold i norske barnehager. En kunnskapsoversikt*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Borg, Simon 2012. Current approaches to language teacher cognition research: A methodological analysis. I R. Barnard og A. Burns (red.). *Researching language teacher cognition and practice: International case studies*. Bristol: Multilingual Matters, 11–29.
- Brumfit, Christopher J. 1995. Teacher professionalism and research. I G. Cook og B. Seidlhofer (red.). *Principle og practice in applied linguistics. Studies in honour of H.G. Widdowson*. Oxford: Oxford University Press, 27–41.
- Bryhni, Sigrun Sand 1995. «Først høflig, så ord». Om flyktningeforeldrene og deres syn på et tospråklig og tokulturelt opplæringstilbud i barnehagen og skolen. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 1995, årg. 79, nr. 5, 213–224.
- Chandranithi, Bahirtha 2014. «Barnehagelæreres oppfatninger om lesing som språkstimulerende aktivitet for minoritetsspråklige barn i barnehagen». *Hvordan kan boklesing bidra til å utvikle minoritetsspråklige barns andrespråk i barnehagen?* (Masteroppgave). Elverum: Høgskolen i Hedmark.
- Cohen, Louis, Keith Morrison og Lawrence Manion 2007. *Research methods in education* (6. utg.). London: Routledge.
- Cronsteen, Nina Marie 2014. *Mangfold i barnehagen. En kvantitativ undersøkelse om kvaliteten på barnehagens arbeid med mangfold, sosial og språklig kompetanse, med særlig vekt på krysskulturelle barn*. (Masteroppgave). Horten: Høgskolen i Buskerud og Vestfold.
- Dahlgren, Lars-Owe 1989. Undervisningen och det meningsfulla lärandet. I R. Säljö (red.). *Som vi oppfattar det. Elva bidrag om inlärning och omvärldsuppfattning*. Lund: Studentlitteratur, 19–32.
- Dyndahl, Petter 2002. *Musikk/teknologi/didaktikk. Om digitalisert musikkundervisning, dens diskursivitet og (selv)ironi*. (Doktoravhandling). Oslo: Universitetet i Oslo, Historisk-filosofisk fakultet.
- Erland, Signe 2005. *Morsmålsstimulering i barnehagen. En studie av morsmålstilbudet til minoritetsspråklige barn i Sandnes kommune*. (Masteroppgave). Stavanger: Universitetet i Stavanger.
- Fjeldstad, Laila 2012. «...å få det naturlig inn...». *Hvordan er profesjonsutøveres intensjoner om og forutsetninger for en ressursorientert tilnærming til språklig mangfold i barnehagen?* (Masteroppgave). El-

- verum: Høgskolen i Hedmark.
- Fodstad, Cecilie Dyrkorn 2015. Poetiske tekster – døråpnere til et nytt språk? I M. Kanstad og S. Kibsgaard (red.). *Lek og samspill i et mangfoldsperspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget, 97–115.
- García, Ofelia 2009. *Bilingual education in the 21st century. A global perspective*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Gjevikhaug, Ann Cathrin 2009. *Barn med minoritetsspråklig bakgrunn og autisme. En studie av hvordan barnehagen møter barnets tospråklige og tokulturelle utvikling*. (Masteroppgave). Halden: Høgskolen i Østfold.
- Golden, Anne, Lise Iversen Kulbrandstad og Kari Tenfjord 2007. Norsk andrespråksforskning – utviklingslinjer fra 1980 til 2005. *Nordand Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 2007, årgang 2, nr. 1, 5–41.
- Grimen, Harald 2008. Profesjon og kunnskap. I A. Molander og L. I. Terum (red.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget, 71–86.
- Gulbrandsen, Lars, Randi Dyblie Nilsen og Jan-Erik Johansson 2002. *Forskning om barnehager. En kunnskapsstatus*. Oslo: Norges forskningsråd.
- Henriksen, Liv 1991. *Barnehagen som organisasjon med fokus på læringsmuligheter for språklige minoritetsbarn. En drøfting av barnehagen som organisasjon med fokus på minoritetsbarn og morsmålstrenerstillingen. Utgangspunkt er egne erfaringer, og litteraturstudie av Billy Ehn (1986) og Tove Skoug (1989)*. (Hovedoppgave). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Henriksen, Yvonne 2012. *Den flerkulturelle barnehagen eller en barnehage med minoriteter? Et innblikk i hvordan fire barnehager i Oslo ivaretar det språklige og kulturelle mangfoldet i barnegruppen*. (Masteroppgave), Oslo, Universitetet i Oslo.
- Hetland, Marie Frøysadal 2007. «Hvilken stemme har du?» *Om lek og samhandling i en flerkulturell barnehage*. (Masteroppgave). Bergen: Universitetet i Bergen.
- Holten, Ingeborg Sæbøe 2009. *Barn av språket. En kritisk og teoretisk studie av diskurser i flerspråklige og spesialpedagogiske kontekster*. (Masteroppgave). Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Håkonsen, Marte 2006. *Læring av norsk – «lekende lett» i barnehagen? En kvalitativ studie av førskolelæreres tanker om og erfaringer med lekens betydning for læring av norsk som andrespråk i barnehagen*. (Masteroppgave). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Imperatori, Susanne Marianne 2009. *Norsk, morsmål, eller begge deler?*

- Holdninger til en tospråklig oppvekst hos minoritetsspråklige barn med patologiske språkavvik.* (Masteroppgave). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Jensvoll, Gry 2015. *Minoritetsspråklige barnehagebarn med norskspråkrelaterte vansker. Hvilken mulighet har de til å tilegne seg et norsk språk i barnehagen, som kan gi grunnlag for senere læring i skolen?* (Masteroppgave). Lillehammer: Høgskolen i Lillehammer.
- Johansen, Ann Bente 2014. *Barn med minoritetsspråklig bakgrunn og språkvansker. Et kvalitativt studie av barnehagelæreres erfaringer.* (Masteroppgave). Tromsø: UiT Norges arktiske universitet.
- Juvik, Anne Nikolaisen 2006. *Tospråklige barn i barnehage. En studie av samhandling og tilrettelegging for samhandling av tospråklige barn.* (Masteroppgave). Stavanger: Universitetet i Stavanger.
- Jøsang, Randi Iren Clausen 2000. «*Språket som adgangstegn*». *Et kvalitativt studie av integrering av flyktning/innvandrerbarn i barnehager.* (Hovedoppgave). Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Kalkman, Kris, Hopperstad, Marit Holm og Valenta, Marko 2015. It takes more than just saying hello. Recently arrived migrant children's multimodal access strategies, and social positioning work in a Norwegian kindergarten. I M. Kanstad og S. Kibsgaard (red.). *Lek og samspill i et mangfoldsperspektiv.* Bergen: Fagbokforlaget, 131–150.
- Kanstad, Marit 2015a. Barnehagen som arena for minoritetsspråklige et-tåringers meningsfulle kommunikasjon. I M. Kanstad og S. Kibsgaard (red.). *Lek og samspill i et mangfoldsperspektiv.* Bergen: Fagbokforlaget, 43-62.
- Kanstad, Marit 2015b. Språk, mestring og identitet. Kommunikasjon via tolk i tilvenningsfasen. I M. Kanstad & S. Kibsgaard (Red.), *Lek og samspill i et mangfoldsperspektiv.* Bergen: Fagbokforlaget, 117–130.
- Karlsen, Jannicke 2014. *Språk og lesing hos minoritetsspråklige barn i barnehage og skole. Faktorer som støtter språk og lesing på andrespråket hos barn med urdu/panjabi som morsmål: en longitudinell oppfølging fra barnehage til andre klasse.* (Doktoravhandling). Oslo: Universitetet i Oslo, Utdanningsvitenskapelig fakultet.
- Karlsen, Jannicke og Marta Lykkenborg 2012. Språkbruksmønstre i norsk-pakistanske familier. *Nordand Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 2012, årg. 7, nr. 1, 53–83.
- Kibsgaard, Sonja 2015. Strategier og forhandlinger som grunnlag for deltakelse i lek. I M. Kanstad og S. Kibsgaard (red.). *Lek og samspill i et mangfoldsperspektiv.* Bergen: Fagbokforlaget, 27–41.

- Kjelaas, Irmelin 2009. «Trollet bodde i vann med fart i» – om stimulering av ord- og begrepskompetanse hos flerspråklige førskolebarn. *NOA*, 2009, årg. 25, nr. 2, 55–88.
- Kristensen, Kytte Søndergaard og Line Møller Daugaard 2012. *Biliteracy i barnehagen. At arbeide med skrift på flere språk i dagtilbud*. Aarhus: Aarhus kommune, Børn og unge, Pædagogik og integration og Videncenter for språk, læsning og læring, VIA University College.
- Kristiansen, Elisabeth S. 2006. «*Billedbøker – artefakt eller rekvisitt?*» *Hvor bevisst er bruken av billedbøker i barnehagene i forhold til språkstimulering av minoritetsspråklige barn, og barn generelt?* (Masteroppgave). Stavanger: Universitetet i Stavanger.
- Kulbrandstad, Lise Iversen 2012. Norsk andrespråksforskning. En status i lys av NOA-konferansene 2004–2012. *NOA*, 2012, årg. 28, nr.2, 49–72.
- Kulset, Nora Bilalovic 2012. *Musikk og andrespråk. Om musikk som verktoy i norskopplæringen av minoritetsspråklige førskolebarn*. (Masteroppgave). Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Kulset, Nora Bilalovic 2015. Sang som sosialt handlingsberedskap for andrespråkslæringer i barnehagen. «Det doble dilemma» i lys av Bourdieu. I M. Kanstad og S. Kibsgaard (red.). *Lek og samspill i et mangfoldsperspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget, 79–95.
- Kultur- og kirkedepartementet 2008. *Mål og mening: Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*. (St. meld nr. 35, 2007–2008). [Oslo]: Kultur- og kirkedepartementet.
- Kunnskapsdepartementet 2009. *Kvalitet i barnehagen*. (St.meld. nr. 41, 2008-2009). [Oslo]: Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet 2011. *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (rev. utg.). Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet 2013a. *Framtidens barnehage*. (St.meld. nr. 24, 2012–2013). [Oslo]: Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet 2013b. *Kompetanse for framtidens barnehage: Strategi for kompetanse og rekruttering 2014-2020*. [Oslo]: Kunnskapsdepartementet.
- Laursen, Helle Pia (red.) 2010. *Tegn på sprog. Skrift og betydning i flersprogede klasserum*. København: Forlaget UCC.
- Lindquist, Hein 1998. *Lekespråket til L1 og L2 barn i barnehagen. En studie av barnehagebarn med norsk som første- og andrespråk i samlek med barn eller voksne*. (Hovedoppgave). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Maguire, Mary H. 2005. What if You Talked to Me? I Could Be Interesting!

- Ethical Research Considerations in Engaging with Bilingual/Multilingual Child Participants in Human Inquiry. *Forum: Qualitative Social Research*, 2005, årg. 6, nr. 1, artikkel 4.
- Melberg, Jorunn 2012. «Min historie» – det tospråklige barnets tekst som impuls i estetisk praksis i barnehagen. I T. Vist & M. Alvestad (red): *Læringskulturer i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm akademisk, 142–162.
- Monsen, Marte dette nummer. *Andrespråksdidaktisk forskning på voksenopplæring i Norge: En oversikt fra 1985 til i dag*.
- Myers, Greg 2005. Applied linguistics and institutions of opinion. *Applied Linguistics*, 2005, årg. 26, nr. 4, 527–544.
- Nauclér, Kerstin 2003. Reading and telling a story in Swedish and Turkish. A cross-cultural perspective on children's and adults' narratives. I K. Fraurud og K. Hyltenstam (red.). *Multilingualism in global and local perspectives. Selected papers from the 8th Nordic Conference on Bilingualism, November 1-3, 2001, Stockholm-Rinkeby* (s. 253-265). Stockholm: Centrum for tvåspråkighetsforskning, Stockholms Universitet og Rinkeby språkforskningsinstitutt.
- Navjord, Ann Rigmor Hakstad og Randi Stranda 2007. *Språket som døråpner – eller et hinder for deltakelse og utvikling? Språkstimulering i to barnehager med få minoritetsspråklige barn*. (Masteroppgave). Bodø: Høgskolen i Bodø.
- Nergård, Trude Brita 2002. *Gratis barnehage for alle femåringer i bydel Gamle Oslo. Evaluering av et forsøk* Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, volum 3/02.
- Nilsen, Hanne Kirsten 2011. *Kulturelt og språklig mangfold – og norskhet – i barnehager med norsk-russiske barn i Finnmark. Rapport nr. 3 i prosjektet «Barnehagen – et inkluderende felleskap*. Alta: Høgskolen i Finnmark, HIF-rapport nr. 7, 2011.
- NOKUT 2010. *Evaluering av førskolelærerutdanning – 2010*. Oslo: NOKUT, Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen.
- Olsen, Torild Marie 2015. Utelek som språklæringsarena. I M. Kanstad og S. Kibsgaard (red.). *Lek og samspill i et mangfoldsperspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget, 63–78.
- Osten, Mona von 2011. *Barnehagen som arena for mangfold og inkludering. Hvordan møter barnehagen de minoritetsspråklige barna i dag?* (Masteroppgave). Lillehammer, Høgskolen i Lillehammer.
- Pinter, Annamarie og Samaneh Zandian 2014. «I don't ever want to leave

- this room». Benefits of researching «with» children. *ELT Journal*, 2014, årg. 68, nr. 1, 64–74.
- Rambøll Management 2008. *Kartlegging av språkstimulering og språkkartlegging i kommunene. Sluttrapport*. Oslo: Rambøll Management.
- Rambøll Management 2010. *Evaluering av kompetansetilaksprosjekt i språkstimulering og flerkulturell pedagogikk for barnehageansatte 2005-2009 i regi av NAFO*. Oslo: Rambøll Management.
- Rydland, Veslemøy 2007a. *Expressing own voice in peer interaction. A longitudinal study of second-language learners in preschool and first grade*. (Doktoravhandling). Oslo: Universitetet i Oslo, Utdanningsvitenskapelig fakultet.
- Rydland, Veslemøy 2007b. How one Turkish-speaking girl came to express her own voice in a Norwegian-speaking playgroup. *Nordisk pedagogik*, 2007, årg. 27, nr. 1, 77–97.
- Rydland, Veslemøy 2009. «Whow – when I was going to pretend drinking it tasted coke for real!» Second-language learners' out-of-frame talk in peer pretend play. A developmental study from preschool to first grade. *European Journal of Developmental Psychology*, 2009, årg. 6, nr. 2, 190–222.
- Rydland, Veslemøy og Vibeke Grøver Aukrust 2005. Lexical repetition in second language learners' peer play interaction. *Language Learning*, 2005, årg. 55, nr. 2, 229–274.
- Ryen, Else 2010. Språkopplæring for minoritetsspråklige barn, unge og voksne. *NOA*, 2010, årgang 26, nr. 2, 67–97.
- Sand, Sigrun og Tove Skoug 2002. *Integrering – sprik mellom intensjon og realitet? Evaluering av prosjekt med gratis korttids plass i barnehage for alle femåringer i bydel Gamle Oslo. Rapport 1*. Elverum: Høgskolen i Hedmark. Rapport 1-02.
- Sand, Sigrun og Tove Skoug 2003. *Prosjektbarnehagen og 4-åringene. Evaluering av prosjekt med gratis korttids plass i barnehage for alle 4- og 5-åringer i bydel Gamle Oslo. Rapport 3*. Elverum: Høgskolen i Hedmark. Rapport 8-03.
- Sandvik, Margareth, Nina Gram Garmann og Elena Tkachenko 2014. *Synteserapport om skandinavisk forskning på barns språk og språkmiljø i barnehagen i tidsrommet 2006–2014*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Sandvik, Margareth og Marit Spurkland 2009. *Lær meg norsk før skolestart! Språkstimulering og kartlegging i den flerkulturelle barnehagen*. Oslo: Cappelen Akademisk.

- Skoug, Tove 1989. *To-kulturelt arbeid i barnehager. Rapport fra prosjektet «Vietnamesiske barn i barnehager i Hedmark og Oppland»*. Hamar: Hamar lærerhøgskole, Vallset: Oplandske bokforlag.
- Skoug, Tove og Sigrun Sand 2003. *Med Madhia og Akbar fra barnehage til skole. En oppfølging av prosjekt med gratis korttids plass i barnehage for alle femåringer i bydel Gamle Oslo. Rapport 2*. Elverum: Høgskolen i Hedmark. Rapport 6-03.
- Stangeland, Elisabeth Brekke, Åse Kari Hansen Wagner og Elin Kirsti Lie Reikerås 2014. Enspråklige og flerspråklige barns språklige og sosiale fungering i barnehagen. I A. Skaftun, P. H. Uppstad og A. J. Aasen (red.). *Skriv! Les! 2. Artikler fra den andre nordiske konferansen om skrivning, lesing og literacy*. Bergen: Fagbokforlaget, 65–90.
- Statistisk sentralbyrå 2015a. *Studiepoeng og fullførte utdanninger ved universiteter og høyskoler, 2013/2014*. Lokalisert på <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/eksuvh>
- Statistisk sentralbyrå 2015b. *Barnehager – årlig, endelige tall – Om statistikken*. Lokalisert på <http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager>
- Tonne, Ingbjørg og Kirsten Palm dette nummer. *Andrespråksdidaktikk i grunnskolen – en oversikt over hva, hvordan og hvorfor i norsk som andrespråk i grunnskolen i 30 år*.
- Tefre, Åse, Aslaug Andreassen Becher og Ann Merete Otterstad 1996. *To-språklige assistenters funksjon, rolle og kvalifikasjonsbehov. Om språklige minoritetsbarns muligheter til å utvikle kommunikativ kompetanse på morsmål og norsk i barnehagen*. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Thurmann-Moe, Anne Cathrine 1994. *Utvikling av andrespråket i barnehage og førskole*. (Hovedoppgave). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Tjessem, Elzbieta B. 2004. *På vei mot det nye språket. TRAS i et andrespråksperspektiv*. (Masteroppgave). Stavanger: Universitetet i Stavanger.
- Vestad, Lene 2013. *Forutsetninger for læring i førskolealder. Selvregulering, språk og relasjon til pedagogen hos majoritetsspråklige og minoritetsspråklige førskolebarn*. (Masteroppgave). Stavanger: Universitetet i Stavanger.
- Vik, Nassira Essahli 2013. *Flerspråklige barn mellom kartlegging og inkludering. En diskursanalyse*. (Masteroppgave). Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Østbergutvalget 2010. *Mangfold og mestring: Flerspråklige barn, unge og*

voksne i opplæringssystemet. (Norges offentlige utredninger [NOU] 2010:7). Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning. Özalp, Ferruh 2005. «*Når jeg snakket tyrkisk, sa alltid de voksne HÆÆ*». *Oppvekst i norske barnehager sett med noen tyrkiskspråklige barns øyne.* (Masteroppgave). Oslo: Høgskolen i Oslo.

Abstract

This article provides a review of research involving emergent bilinguals in early childhood education («barnehage») in Norway. I analyse scientific contributions as conference presentations, research and development work in the field, publications and obtained degrees at Norwegian university colleges and universities during the period 1985-2015 and present the emergence of research work and thematic issues and methodological approaches. The review shows that early childhood education research in this field had its humble beginnings in the late 1980s, and especially after 2005, there is an increasing amount of publications and obtained degrees. The scientific contributions are characterized by diversity and contributions from multiple scientific disciplines. Two main thematic issues are pointed out. One main theme revolves around children's language use and development of second language skills, while the second main theme covers language pedagogy. Finally, the article discusses challenges for further research on emergent bilingualism in early childhood education.

Keywords: literature review, early childhood education, emergent bilinguals, second language teaching and learning, home language